

בעזרשי"ת

חשבת דרכי

שיחות

הרב אהרן מנחם ארלנגר שליט"א

שיעור

בספר חובות הלבבות

שיעור הכנה

לחודשי אלול ותשרי

שיעור הכנה

לקראת הכנסת ספר התורה

גליון י' • אלול תשפ"ב

זמני ומיקום השיעורים

בית משפחת גוטליב רחוב צירלזון 28 בני ברק	יום ב' בשעה 21:45	שיעור בספר חובת הלבבות (בתחילת חורף תשפ"ב הותחל מהחורף החדש)
בית משפחת גומבו רחוב שרי ישראל 7 ירושלים	יום ג' (אחת לשבועיים) בשעה 21:00	שיעור בספר חובת הלבבות
בית המדרש מעיני ישראל רחוב אחלי יוסף ירושלים	יום ג' (אחת לשבועיים) בשעה 22:15	שיעור דו שבועי לבהורים

כל הזכויות שמורות
למערכת 'חשבתי דרכי'
רחוב בלוי 8 בני ברק

להערות והארות, והצעות לייעול
ניתן לפנות בדוא"ל:
chishavtideerchy@gmail.com

לקבלת הגליון בדוא"ל מידי חודש בחדשו,
ניתן לפנות לכתובת הנ"ל.

האזנה לשיעורי הרב ארלנגר שליט"א
בטלפון: 072-3324300
או במערכת שע"י קול הלשון: 073-2951550

שיעור חובות הלבבות

הקדמת המחבר - שיעור עשירי

המושך מר"ח שבט תשפ"ב - ט' שבט תשפ"ב

וְצָרִיד שֶׁתִּדַע כִּי הַפְּנֵה וְהַתּוֹעֵלֶת בְּמִצְוֹת הַלְּבָבוֹת, הֵם שִׁיחֵיו גְּלוּיֵינוּ
וְצַפּוֹנֵינוּ שְׂוִים וְשִׁקּוּלִים בְּעִבּוּדַת הַשֵּׁם, עַד שֶׁתְּהִיָּה עֲדוּת הַלֵּב וְהַלְשׁוֹן
וְהָאָבְרִים שְׂוִה, וְיִצְדִּיק כָּל אֶחָד מֵהֶם אֶת חֵבְרוֹ, וְיַעֲיֵד לוֹ, וְלֹא יִחַלֵּק
עָלָיו, וְלֹא יִסְתֵּר דְּבָרָיו.

פנימיות האדם צריכה להתאים עם הנעשה בחיצוניות

המחבר כותב כאן משהו שהוא לכאורה מאד פשוט, אבל מרוב שזה פשוט, זה כמעט בלתי אפשרי.

אדם עושה מעשה של מצוה, למשל נותן צדקה, קונה אתרוג, או עושה מעקה לגגו. אומר לו המחבר: מחשבותיך הפנימיות צריכות להיות תואמות למעשה שלך. כמו שהמעשה שאתה עושה כעת, הוא מעשה של מצוה, כך גם מחשבתך צריכה להיות לשם מצוה. אם אתה עושה מעשה צדקה לעני, המחשבה צריכה גם היא להיות לשם מצות צדקה, או לכל הפחות לשמח את העני. אך אם יש סתירה בין המחשבה ובין המעשה, המעשה הזה נקרא מעשה מזויף. מעשה מזויף זה כשהחלק הפנימי והחלק החיצוני אינם זהים, וזה שאמר 'שיחיו גלויינו וצפונינו שוים ושקולים בעבודת ה', עד שתהיה עדות הלב והלשון והאברים שוה, ויצדיק כל אחד מהם את חברו' יצדיק הכוונה שלא יכחישו אחד את השני, אלא יהיו תואמים.

לו יצויר, שיש מכשיר מיוחד - אולי יום אחד עוד יהיה כזה מכשיר שמגלה את המחשבות, כמו שיש חנויות מזון וכדומה שבודקים חום בכניסה, כך יהיה מכשיר שבודק את המחשבות... והנה יהודי הולך וקונה אתרוג, בודקים עם המכשיר ולמרבה הבושה, המכשיר מראה איך שהבחור הזה רוצה את האתרוג

הכי יפה בשכונה, כדי להרשים את הרב פלוני... או כדי שכולם יחשבו שהוא עשיר... ופתאום המכשיר מתחיל לדבר... איזה בושות! הוא בורח החוצה... מה זה? זה לא אסתטי, שאתם משתמשים במכשיר כזה...

מסופר על חסיד אחד של הרה"ק היסוד העבודה זי"ע, שהיה לו גוף קשה מאד. אמר היסוד העבודה לחסידיו: אתם תראו, שבסופו של דבר, האמונה שלו תהיה איתנה ועיקשת יותר מכולם! והסיבה לכך, כי דרך עבודתו של אותו חסיד הייתה שכל מחשבה רעה שהייתה לו היה אומרה בקול, עד שכמעט לא יכלו לעמוד לידו, אנשים היו פשוט בורחים ממנו.

אם יעמידו את המכשיר ההוא מול אדם שמתפלל, יראו אדם עומד בתפילה, עושה תנועה של תפילה, כזאת ואחרת, אך המכשיר מצפצף... המכשיר מגלה שזה מזויף... אמנם בינתיים הקב"ה מרחם עלינו, ועדיין אין מכשיר כזה... אבל כל אחד צריך לעשות זאת לעצמו.

ומובן שלא יועיל מה שאדם ידקלם במחשבתו 'הריני עושה זאת לשם שמים'... 'לשם שמים' זה דבר שצריך לבוא מהכרה ברורה במציאות ה', ואם חסר לאדם בהכרה זו, הדבר הזה לא יקרה.

לא מזמן, פנה אלי מישהו אחרי שיחה על ענין הייסורים בעולם וכדומה, ושאלתו בפיו, הרי אבא אוהב את בנו, מחבק אותו ומפנק אותו, אז למה הקב"ה לא עושה לנו ככה - כמו אבא? למה צריך להרביץ?... אכן, שאלה זו מבהילה היא בתחילת העיון, אבל היא נובעת מחוסר הבנה בסיסי. אם תעצור לרגע, ותתבונן מה אתה שואל, שמלך מלכי המלכים הקב"ה שברא הכל - אם יש לנו מעט אהבה, זה הכל ממנו - והוא לא אוהב?? אתה כן אוהב את בנך, והוא לא אוהב?... אם כך, יש לך על מה לחזור בתשובה! לך תכיר את ה' מחדש! ואז תבין שזה לא כמו שאתה חושב.

הכרת הבורא, לא נובעת מלעשות את המעשה פעם נוספת, אלא מהתבוננות בבריאה, מהתבוננות ועיון בתורה, מזיכוך המעשים, ככל המבואר בכל הספר הזה. עד שהמסך נופל ופתאום האדם יודע מה זה הקב"ה, וכלשון הרב המחבר: 'מכיר ענין בוראו', זה נהיה לו ברור, והאמת מתיישבת לו על הלב. ואז הוא מתחיל לשמוח עם הקירבה אל ה' למרות הבירורים והקשיים, לפעמים הוא

קצת שוכח עד שנזכר שוב, כך פעם ועוד פעם, ועוד הרבה פעמים, עד שזה נעשה אצלו חד ובהיר יותר ויותר.

וְהוּא אֲשֶׁר יִקְרָאֵהוּ הַפְּתוּב תְּמִים, בְּאָמְרוֹ (דברים יח, ג): תְּמִים תִּהְיֶה עִם ה' אֱלֹקֶיךָ, וְאָמַר (בראשית ו, ט): תְּמִים הִיָּה בְּדוֹרוֹתַי, וְאָמַר (תהלים טו, ב): הוֹלֵךְ תְּמִים וּפְעֵל צְדָק וְדַבַּר אֱמֶת בְּלִבָּבוֹ, וְאָמַר (שם קא, ב): אֲשַׁמְלֶה בְּדֶרֶךְ תְּמִים מִתִּי תָבוֹא אֵלַי אֶתְהַלֵּךְ בְּתֵם לִבִּי בְקֶרֶב בֵּיתִי.

כל חלקי האדם צריכים להשתתף במעשה אחד

'תמים' הכוונה שכל חלק וחלק מחלקיו, יספר את אותו סיפור. המחשבה של האדם אמנם היא שקטה ואילמת, אבל אילו הייתה מדברת, היה צריך להיות שתספר את אותו דבר שהפה מדבר, או שהאיברים פועלים. שואלים את האדם: למה אתה קונה אתרוג מהודר? והוא מיד עונה: כאשר ציווני ה' אלוקי! ואז שואלים את המחשבה שלו: 'אדון מחשבה' למה אתה קונה אתרוג מהודר? אם הוא עונה משום שצווה ה' לאהוב אותו, ולהיות אתו בסוכות וכדומה, הרי טוב. אך אם קצת מתערבבים שם עוד דברים: בסוכות הזה, החתן בא אלי, אני לא יכול לקנות אתרוג פחות מאלף שקל... מה יגיד החתן... אז זה לא 'תמים'.

ישנם אנשים שהמוחין שלהם לא מספיק שנונים, בשביל להבין את גודל ה'בראך' (-מציאות עגומה) שבזה. אשתו שואלת אותו, מה קרה שקנית אתרוג באלף שקל, כל שנה אתה קונה במאתיים חמישים? אז הוא מסביר: השנה החתן בא... נו, באמת... זה לא רחוק מהמציאות הדבר הזה. או שהוא לפתע מתמיד בלימודו; לא יכול להיות שיהיה יאהר-צייט של אבא ואני לא אעשה סיום... ועוד כהנה וכהנה.

אני מבקש סליחה מכל הקהל, אבל מה אעשה זה מה שכתוב כאן.

הבן איש חי מתאר כמה חסד הקב"ה עשה, בכך שהוא ברא שקר בעולם. הוא מתאר איש אחד, שהיתה לו דודה אלמנה, הוא היה מסור אליה, מבקר אותה לעיתים תכופות ועוזר לה בכל צרכיה. יום אחד הקב"ה הסיר ממנו כח השקר, והוא החל לומר לה את כל אשר על ליבו: כמה את כך וכך, וכמה אני מחכה

כבר ליום שתמותי ואני יירש אותך... הנה פתאום התגלה לו הכלב השחור הזה... כל הזמן הוא בא, מכבד אותה, מסדר לה את המסמכים, הוא נראה איש טוב, אבל בפועל היו לו כל מיני מחשבות...

המחשבות האלה הם מחשבות של כל אחד, אבל כשהמחשבות האלה נאמרות בקול, זה מגעיל. מעתה נבין שהמחשבות שלנו גלויות אצל הקב"ה יותר ממה שדיבור גלוי אצלנו, כמו שנאמר (תהלים לג, טו) היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם. אצל הקב"ה, אין הבדל בכלל בין מחשבה, בין דיבור ובין מעשה, הכל אותו דבר לגמרי. ואיך שהמעשה או הדיבור נראה, כך המחשבה צריכה להיות תואמת.

וְאָמַר בְּמִי שְׂאִין תּוֹכּוּ בְּכָרוֹ (מלכים א' יא, ד): וְלֹא הָיָה לְבָבוֹ שְׁלֵם עִם ה' אֱלֹהָיו, וְאָמַר (תהלים עח, לו) וַיִּפְתְּחוּ בְּפִיהֶם וּבִלְשׁוֹנָם יִכְזְבוּ לוֹ וְלִבָּם לֹא נִכּוֹן עִמּוֹ וְגו'.

🌀 הזהירות מעבודה מזויפת 🌀

נביא דוגמה, אדם עומד ושר לה' ניגון על המילים 'שמני כחותם על ליבך, כחותם על זרועך, כי עזה כמות אהבה...' מי שמסתכל על הפה שלו ותנועות ידיו, אומר: הרי זה אוהב את ה'. אכן הוא עסוק במעשה של אהבת ה', אבל יש באדם כל מיני חלקים, והחלקים הפנימיים, שהם כלי המחשבה והלב, הם יותר חשובים ועיקריים מהמעשה.

איני יודע איך זה היה בדורות עברו, אבל לפי הנראה היום, בן אדם רגיל, זה שהוא שר בפיו והוא מתרגש קצת, זה די לו, הוא מרגיש נפלא. אבל האמת היא שהפה והלשון הם כלים חיצוניים באדם, ולכן החלק של השירה בפה, הוא החלק התחתון שבאהבה. כאשר אדם עושה באיבריו איזה תנועה של אהבה או כניעה אל ה', אז גם הלב שלו צריך להיות ככה, ואם זה רק פעולה חיצונית בלי הלב 'ולבו לא נכון עמו', אז יש פה איזה שהוא שקר, הגוף כאילו אוהב בעוד שהנפש לא אוהבת כלל, או הגוף כאילו נכנע בעוד שהנפש לא נכנעת כלל, וכדאי בזיון וקצף.

משל נוסף, הנה אומרים אנו כך יום בברכת על הצדיקים בשמונה עשרה וזלעולם לא נבוש כי כך בטחנו, ועל חסדך הגדול באמת ובתמים נשעננו, והשאלה היא: האם אתה באמת נשען? מה זה נקרא לבטוח? מתי פעם אחרונה בטחת? איך בוטחים? במה אתה בוטח? למה אתה בוטח? לומר מה שכתוב בסידור בהעברה בעלמא, בלי לחשוב מה ולמה, זה טוב לילדים ולבחורים עד גיל חמש עשרה או שבע עשרה... אבל אדם מבוגר, אם ככה - בצורה הזאת, אתה קונה מגרשים או מכוניות, אני לא רוצה להיות השותף שלך...

אדם צריך לעשות מעשים נכונים, יסודיים ובדוקים, הלב והמחשבה צריכים להיות תואמים עם הדיבור והמעשה. כמו שאתה מהלל בפה, כך אתה צריך להלל בלב, ואם אתה מהלל רק בפה ולא בלב, אז לא היללת, רק הגוף שלך הילל. זה כמו מי שעומד מול המלך ושר יפה לפניו, וכאשר המלך מסובב את הראש, הוא מדבר בפלאפון... זה אומר שהוא לא מהלל באמת, הוא עובד ב-להלל. מי שמהלל באמת, הוא שר עם כל הלב ואת כל עצמו הוא מוציא בשירה הזאת.

נתאר לעצמינו מישהו שנתקע באמצע הכביש באישון לילה, והנה בא מישהו ובנדיבות ליבו לקח אותו הביתה. האריך את דרכו בעוד איזה חמש עשרה ק"מ כדי לעזור לבן אדם. ואז כאשר הוא נפרד ממנו, ראשו מוסח לדבר אחר, והוא ממלמל תוך כדי שהוא יורד מהרכב... אחיו הקריא לו קודם בטלפון, מה צריך להגיד על טובה גדולה כזאת... אני מאד מעריך שלקחת אותי... שניה... הוא מסתכל בפתק... ושטרחת למעני... זה כל כך מגוחך שזה לא יכול להיות! אז לקב"ה, זה כן יכול להיות? - הקב"ה הוא כל יכול, אז אולי זה כן יכול להיות...

הסיבה האמיתית לזה היא כי אנחנו לא רואים את הקב"ה, אנו עושים כי אנחנו מצוויים, וחייבים להגיד הלל וכן הלאה והלאה. כך קורה מציאות כזאת, שרוב תפילות שלנו נראות כך. ועד כדי כך, שהציור שיש למרבית האנשים בראש שתפילה זה להגיד. תפילה זה ממש לא להגיד, תפילה זה להתפלל!

גם אם אנחנו בדרגה שחלק מהתפילה זה להגיד, אבל לכל הפחות לנסות להתחיל כך את התפילה, לפעמים הלב קצת יותר פתוח ולפעמים פחות, אך מנסים להתפלל כך. להתפלל ממש כל התפילה זה דרגה, יש אנשים גדולים, שאצלם כל מילה צריכה להיות עם כל הנשמה, ועם כל העוצמות, כאילו אין לו בתפילתו

אלא מילה אחת, ואח"כ עוד מילה. בן אדם רגיל לא יכול להכיל דיוק כזה במעשים, כח כזה של בהירות. אין שום מילה שנוזלת, או שנאמרת סתם, או שנאמרת כי אני באמצע התפילה.

המכוון מכל הדברים, ששום חלק מאיתנו לא יהיה כאילו מנותק מהחלק האחר, לא יתכן שהפה יודה והלב לא, אם הפה מודה גם הלב צריך להודות. וזה נקרא 'תמים' שאדם שלם בכל חלקיו, שמלבד השלימות הנצרכת לקיום חובות האיברים, הוא שלם במצוות הלכבות, וגם הלב מקיים את המצוות כמו האיברים.

וּמִן הַיְדוּעַ שֶׁכָּל מִי שֶׁחִלַּק קִצְתּוֹ עַל קִצְתּוֹ, וּמְכַזֵּב קִצְתּוֹ אֶת קִצְתּוֹ בְּדַבּוּר אוֹ בְּמַעֲשֵׂהוּ, אֵין מְאֻמִּינִים בְּצַדְקוֹ, וְאֵין הַנְּפֹשׁוֹת מְתַיִשְׁבוֹת עַל אֲמָתוֹ. וְכֵן אִם יִחַלַּק גְּלוּיָנוּ עַל נִסְתָּרֵינוּ, וְכֹנֵת לְבַבְנוּ עַל דְּבוּרֵנוּ וּתְנוּעַת אֲבָרֵינוּ עַל מַצְפּוֹנֵנוּ, לֹא תִהְיֶה עֲבוֹדַתְנוּ לְאֱלֹקֵינוּ שְׁלֵמָה, מִפְּנֵי שְׂאִינוּ מְקַבְּלִים עֲבוֹדָה מְזוּיֶפֶת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה א, י): "לֹא אוֹכַל אֲנִי וְעֲצָרָה."

עבודה מזויפת פירושה עבודה שמעורב בה שקר. ועל זה מביא את הפסוק 'לא תוסיפו הביא מנחת שווא קטורת תועבה היא לי, חודש ושבת קרא מקרא, לא אוכל און ועצרה' ופירש שם המלבי"ם, שגם בחצי היום שבו אתם מתעצרים (נאספים) לפני בבית המקדש, מכל מקום לא אוכל לסבול העצרה (האסיפה) הזאת אחר שלבכם מלא און עם העצרה אשר בפועל, ואין מעשה העצרה מסכים עם המחשבה שבלב.

וְאָמַר (שם סא, ח): "כִּי אֲנִי ה' אֱהִיב מִשְׁפָּט שֵׁנָא גֹזֵל בְּעוֹלָה", וְאָמַר (מלאכי א, ח): "וְכִי תִגְשׁוּן עוֹר לְזִבְחִי אֵין רַע וְכִי תִגִּישׁוּ פֶסַח וְחִלָּה אֵין רַע הַקְּרִיבָהוּ נָא לְפֶתַח הַיְרֻצֵּד אוֹ הִישָׂא פְּנִיךָ" וְאָמַר (שמואל א' טו, כב): "הִנֵּה שְׂמוֹעַ מִזְבֵּחַ טוֹב לְהִקְשִׁיב מִחֵלֶב אֵילִים".

ומפני זה תהיה מצוה אחת שקולה כמצוות רבות, כפי הלב והפונה, ועברה אחת שקולה כעברות רבות, ואפשר שתהיה המחשבה כמצוה והמוסף לעשותה מיראת אלקים, ואם גם אין באפשרותו להוציאה לפועל, שוקלת מצוות רבות מזולתה, כאשר אמר ה' לְדָוִד (דברי הימים ב' ו, ח): "עֵן אֲשֶׁר הָיָה עִם לְבָבְךָ לְבָנוֹת בֵּית לְשִׁמִּי הֵטִיבְתָּ כִּי הָיָה עִם לְבָבְךָ".

זאת אומרת, שאם בן אדם עושה חלילה עבירה כזאת, שהוא באמת מורד בה', או שוכח בצורה עמוקה מה', זו עבירה חמורה. אבל עבירה כזאת שהוא לא שכח רק חשב שמותר, או שיצרו תקף עליו והוא התבלבל, זה פחות חמור. אותו דבר זה גם במצוות, כאשר אדם עושה מצוה, ואפילו מצוה קטנה, אבל הוא עושה ממש לשם שמים בטהרה, באופן שאף אחד לא יודע וכדומה, אז המצוה הזאת יקרה כמו הרבה מצוות גם יחד.

מרבית האנשים שלא יודעים את הסוד הזה, סבורים שהמצוה היא העשייה של הדבר. הם בודקים את עצמם: האם כבר עשיתי את המצוה או לא. אפשר לסמן וי (V-)...

ישנו מאמר ממהרבי ר' בונים מפשיסחא זי"ע ומעוד צדיקים שאמרו בסגנון דומה, שהם מקנאים באיש הזה שעובד בשדה, ביום שישי אחרי הצהריים, עוד מעט השמש מתחילה לשקוע, וכשהוא מבחין שהנה תיכף מתקדש היום, הוא מניח את כלי העבודה מידי וואומר: אוי, כבר באה שבת!

לפעמים החיבור הטבעי והאנחה הנלווית, העמידה הפשוטה מול ה', היא חשובה יותר מהרבה הרבה מעשים שאין להם את הנקיות הזאת.

כל מה שכתוב כאן והארכנו לבאר, זה לא בשביל להוריד במעשים, גם אם הם לא כל כך נקיים, אלא בשביל להרבות באיכות המעשים. למשל אדם נותן הרבה צדקה, זה חשוב וחביב מאד, אבל אם הוא מרגיש את עצמו, הנה אני נותן צדקה וכו'... או שהוא מרגיש שהוא ראש הקהל, לכן הוא חייב לתת, מי ייתן אם לא הוא? וכל נתינה זוקפת את קומתו... אז המעשה הוא גרוע.

כ"ק מרן אדמו"ר הפני מנחם מגור זצ"ל רצה פעם לבנות קומה נוספת בישיבת 'שפת אמת'. הוא בקש מהחסידים בחו"ל שישלחו נדבת ליבם, ואכן הגיעו סכומים נכבדים ממעבר לים. אמר הפני מנחם: חביב לי המאה דולר של פלוני, יותר מכל הכסף מחו"ל! כי פלוני היה עני מרוד ונתן מפת לחמו. נכון שלמעשה הפני מנחם צריך היה כסף, והמאה דולר של ההוא הספיק אולי לקנות מסמרים לתלות את השעונים, או משהו כזה... אבל הלב שהוא נתן זה שווה יותר מהכל. זה נתינה בטהרה.

כל הדברים הללו הם טבעיים אצלינו, נולדנו עם זה. אדם צריך לעשות הרבה הרבה סינונים, הרבה נקיונות, ולשפוך הרבה אקונומיקה, על הנשמה שלו כדי שזה יתנקה.

כל זה לא קורה לבד, אנחנו אוחזים בהקדמת המחבר, אך בספר עצמו הוא יסביר איך עושים את זה. באיזה מטלית מנקים, מה עושים, מה חושבים, מה מתפללים, איך חוזרים בתשובה, מהו חשבון הנפש. והדבר הזה לבסוף קורה, לא ביום, לא בחודש, לא בשנה ולא בשנתיים.

וְאָמַר (מלאכי ג, טו): "אִזְּנֵי יִרְאִי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיִּקְשֹׁב ה' וַיִּשְׁמָע וַיִּכְתֹּב סֵפֶר זִכְרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאִי ה' וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ" וְאָמְרוּ זְכוּרֵם לְבִרְכָה בְּפָרוֹשׁ (שבת סג): מֵאִי וּלְחֹשְׁבֵי שְׁמוֹ, אֶפְלוּ חֹשֵׁב לַעֲשׂוֹת מִצְוָה וְנֶאֱמַר וְלֹא עֲשָׂאָהּ, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כָּאֵלוּ עֲשָׂאָהּ.

הנה לנו שוב שלא המעשה הוא העיקר אלא הכוונה. אדם רצה לעשות מעשה, ולבסוף לא עשה, לכאורה היו צריכים להגיד לו, לא עשית כלום. אך התורה לא אומרת כך, היא אומרת: חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה. זאת אומרת שהרצון נחשב בלי המעשה, אבל המעשה לא נחשב בלי הרצון. אם עשית ולא רצית, אז מה נשאר, רק מעשה בלבד.

'אני לדודי ודודי לי'
 שיעור לחודש אלול
 שיעור לבחורים בירושלים - ג' אלול תשע"ה

﴿﴾ עבודת חודש אלול תלויה בהבנה של מהות בריאת האדם ﴿﴾

אלול ראשי תיבות א'ני ל'דודי ו'דודי ל'י, כמו שרמזו הקדמונים. 'דודי' זה אהובי, בחודש הזה מתגלית האהבה שבין יהודי להשי"ת. הזמן שעם ישראל פונה לקב"ה, והקב"ה פונה לעם ישראל.

חודש אלול בא כהכנה לימים נוראים של חודש תשרי הנקרא ירח האיתנים (מלכיס א' ט, ב ורואה ר"ה יא), ויש לברר מה היא ההכנה הנצרכת לפני חודש תשרי, מה זה בכלל חודש תשרי ולמה צריך אלול לפני כן, ומה היא המטרה והמגמה של הימים הקדושים הללו.

ובכלל יש לשאול, למה צריך בכלל עולם? למה צריך בני אדם? ולמה הקב"ה צריך לתת לנו כל כך הרבה מצוות? אם הקב"ה רצה להטיב לברואים כמו שכתוב בספרי מוסר (דקן ה' לרמ"ל ח"א פ"צ), היה יכול לתת לנו לאכול לשתות ולשמח, מה צריך כל כך הרבה מצוות?...

זה נשמע שאלות כאלה מרגיזות... בדרך כלל גם מתביישים לשאול את זה, אז אני שואל. אם הקב"ה רוצה להטיב לברואים שייטיב לנו, שלכל אחד יהיה מעיינות של אוכל ואוצרות של כסף והכל יהיה טוב, מה כל הסיפור הזה?... מצוות, מעשים טובים, אלול, תשרי...

השאלות הללו, אני שואל אותם בצורה קצת בוטה, בכדי שהתשובה תובן כראוי. אלו דברים דקים, שקשה להבין אותם, צריך להיות בעל נפש ובר דעת להבין את התשובות לשאלות האלה.

והתשובה האמיתית לכל השאלות האלה, נעוצה בשאלה היסודית והשורשית: מה זה אדם? כאשר נדע מה זה 'אדם' אולי יבואר לנו מה הסיבה שהקב"ה ברא אדם. רובינו רגילים לכל מיני ספרים, הספרים מדברים בדרך כלל בסגנון של מה צריך לעשות, אבל שאלות של מהות; למה בכלל - זה לא נוהגים לשאול, שאלות כאלה הם מחוץ לחוק... מה אנחנו בעלי תשובה, שאתה מסביר לנו פה כאלה דברים?...

למה צריך בכלל את כל הסיפור הזה? מה זה האדם? בשביל מה אדם מקיים מצוות? מה הסיפור של כל הדבר הזה? ... כאשר נעמיק בזה, נבין יותר טוב מה זה אלול ותשרי.

התבוננות במהות היצירה של האדם

אנחנו כולנו נמצאים בעולם, אין אחד מאיתנו ששואל למה בכלל. זה לא שאלה; אני נמצא כי אני נמצא וזהו, לא צריך שום סיפור נוסף חוץ ממני בעצמי. הנה אני חי וקיים, הולך, אוכל ושותה, המכונה עובדת להפליא ב"ה. אף אחד לא שואל למה הוא קיים, וזה טבעי שהוא לא שואל שאלה כזאת, כי האדם אין לו מקום לחשוב מבחוץ על עצמו, הוא נמצא בתוך המערכת, הוא חי כי הוא חי.

כאשר אנחנו רוצים להעמיק ולהבין את המהות של אדם, אנחנו צריכים ללכת כמה צעדים אחורה, ולתפוס את המציאות הזאת שהאדם הוא נברא. נכון שכולנו יודעים זאת, אבל בכל זאת, צריך להתבונן כדי לתפוס את זה בבהירות. ובכלל להבין איך שכל המציאות שאנחנו חיים בתוכה וכל כך רגילים בה, זה הכל נברא מאת ה', אפילו המושג של זמן ומקום, זה שאנחנו אומרים: אתמול, שלשום, לפני מאה שנה, לפני אלף שנה, זה נברא. לפני שית אלפי שנים לא היה מושג כזה של זמן ומקום.

העולמות עליונים גם הם לא היו, כי גם הם נבראים, אז בשביל מה ה' ברא את העולם? נניח שיש היום כחמש עשרה מיליארד (15,000,000,000) אנשים בכדור הארץ, והוא יתברך יכול ברגע אחד לברוא עוד חמש עשרה מיליארד! ועוד מאה מיליארד! הוא יכול לברוא כוכבים כאלה, שכל כוכב גדול פי אלף מכדור הארץ! הכל ברגע, בשניה אחת! אז מה המשמעות של כל הדבר הזה? בשביל מה זה קרה?

אוסוף עוד שאלה קשה, כמה צרות יש בעולם? כמה בלבול וצער יש בעולם? וכמה חוליים? לא לחינם העולם הזה מכונה בשם 'נוה התלאות' (ספר הישר לר"ת שער ו' המדה הששית), יש צרות, מצוקות, לרוב האנשים הולך קשה בפרנסה. רוב האנשים לא עשירים, אז בשביל מה יש עולם? מה כל הסיפור הזה?

הרה"ק בעל הסולם זי"ע היה אומר, שכאשר מתבוננים בבריאה, רואים כמה הכל משלים אחד את השני בצורה מופלאה. בעלי החיים, הצמחים, החוקיות של הבריאה, הכל מקסים ומפעים איך שכל הבריאה פועלת כמערכת אחת, כל מערכת משפיעה על המערכת השנייה, הצמחים מנקים את האויר, האדם נושם את החמצן ומוציא החוצה את הפסולת של האויר, הצמחים קולטים את הפסולת ומנקים אותו וחוזר חלילה, זה נקרא אינטראקציה, יש מערכת גומלין בין כל חלקי הבריאה, והעולם נפלא ומפליא עד מאד.

הכל עד שמגיעים לאדם. כשזה מגיע לאדם, הכל נדפק! חטאים, קושיות, צרות, דברים לא מובנים, והשאלה הידועה - למה?

❧ רצה הקב"ה להטיב לברואיו ❧

התשובה הידועה לכל, שרצונו יתברך בבריאת העולם היה להטיב לברואיו (ע"ט שער הכללים ריש פ"א וראה דרך ה' טז). כולנו יודעים לומר את זה, יש מי ששמע זאת כבר בעודו בישיבה קטנה, אחר שמע זאת רק בהיותו בישיבה גדולה, אך מה המשמעות של זה? אנחנו לא ממש יודעים מה המשמעות של 'להטיב לברואים'. אם הוא רוצה להטיב, מי מונע ממנו להטיב? למה הוא לא יכול להטיב לנו כאן בעולם הזה?

התשובה לדברים האלה היא, שמדובר על הטבה אמיתית, לא הטבה של הגוף. הגוף יכול להבין הנאות של חומר, כמו אכילה ושתייה ושאר תענוגי עולם הזה. יש לאדם חמישה חושים: ראייה שמיעה ריח טעם ומישוש, וכל הטבה של הגוף, הינה דרך אחד החושים האלה. ההטבה שהקב"ה רוצה להטיב לברואים, היא לא הטבה של הגוף, כי הגוף מתפרק וכלה בבוא העת, שמים אותו באדמה, כולם הולכים ואתה נשאר לבד... האדם נשאר עם הנשמה לבד, שהיא חלק אלוך ממעל, ולכן ההטבה השלימה היא לנשמה.

וההטבה הזאת יכולה להתקיים רק באופן כזה, שקודם כל האדם יעבוד בעולם הזה ויעשה מצוות ומעשים טובים, ויעמוד בקשרי מלחמה, הגוף מושך לצד אחד והנשמה לצד השני, ואזי יקבל שכרו לעולם הבא. הדבר הזה צריך ביאור בפני עצמו, איך זה שכאן בעולם הזה, זה מקום העבודה, ושם העולם הבא זה מקום קיבול השכר, ואין כאן מקום ביאורו.

על כל פנים, מהו השכר האלוקי תמורת כל העבודה שלנו, השכר שבאמת בשבילו נברא האדם, ובשביל זה נברא העולם הזה וכל העולמות העליונים. הרי כל מה שהקב"ה ברא את העולמות כולם, זה כדי שלבסוף יהיו בני אדם קרוצים מחומר, קטנים כאלה... מתבלבלים מכל מיני יצרים... מחשבות רעות... כן חשק, לא חשק... ומתוך השכל והנשמה שלהם, יעמדו ויכירו את הבורא ויקיימו את מצוותיו. מהמקום הזה שנקרא עולם הזה החשוך והמבולבל, מהמקום הזה, הם יגיעו אל הבורא.

תמורת המצוות והמעשים טובים האלה, הקב"ה נותן לאדם שכר נצח. שכר נצח זה אומר, שהקב"ה נותן לאדם להיות דומה אליו. הוא נותן לו את הדבר הכי קרוב, והוא מרשה לו להיות הכי קרוב למציאות האלוקית. וזה הנקרא גן עדן, או שכר עולם הבא.

🌀 האדם עצמו נוטע את הזרעים לשכר עבודתו 🌀

מאחר וכל הדברים מהקב"ה, הם משלו, ואינו מקבלם מאחר, כי הכל ממנו ואין בלתו, לכך נותן הקב"ה לאדם את האפשרות שהוא בעצמו יהיה היוצר של השכר שלו. אדם עמל כאן בעולם הזה, הוא מקיים מצות תפילין, מזוזה, מעקה וציצית למשל, אמנם אלו מעשים קטנים יחסית כאן בעולם הזה, האדם בקושי מרגיש, בקושי יודע מה שעושה, והדברים פועלים מה שפועלים במקום שפועלים.

שכר מצוה מצוה (לכות פ"ד מ"ב), מוסבר בספרים הקדושים (ראה לקו"ט פר' צהר מ, ג ועוד), שכל מצוה שאדם עושה בעולם הזה, צומח מזה מציאות אלוקית בעולם הבא, והמצוה הזאת בעצמה היא זאת שמביאה עליו את האור של המצוה וגילוי השכינה. ובכל מצוה האור הוא שונה, על דרך משל גשמי, כמו שיש סוגי מאכלים

מתוקים ומלוחים וכדומה, כך בטעמים הרוחניים יש כל מיני סוגים, כל מצוה והאור שלה, יש מצוה שעיקרה במח, יש מצוה שעיקרה בלב, ויש בשאר אברים, כל מצוה יש לה את הטעם ואת התענוג שלה.

ולא זו אף זו, כל אדם יש את הגוון שלו, לכל אדם יש את האופי המיוחד שלו, את הסגנון שלו, את הכוונות שלו, את ההרגלים וההרגשות שלו, וכך השכר לעולם הבא יהיה לכל אדם לפי הסגנון המיוחד שלו. נמצא שאדם עושה מצוה קטנה בעולם הזה, כמו ציצית או מזוזה, השכר זה התולדה הנולדת מכח מעשיו, ויזכה בה בעולם הבא. הדרגה והדביקות שמעותד לאדם, זו הדרגה הכי גדולה שיכולה להיות לשום נברא שהוא. האדם מקבל אז מציאות נצחית, כלשון הרמח"ל בדרך ה' (שער ד' פ"ב) מעין המציאות האמיתית של הבורא, כלומר, כמו שה' אמת, כך השכר של המצוות אמת, השכר הופך להיות משהו קבוע בהוויה, נצחי וקיים.

כל אדם שעשה מצוה; לבש ציצית חמש דקות, קשר תפילין, ומי מדבר אם למד תורה - בזה נטע גרעין, שממנו צומח השכר של המצוה, העונג של המצוה, ההשגה והדביקות שיש לאדם ע"י המצוה. כאשר נבין ונשכיל את גודל הזכות של המצוות, נבין שבשביל זה כדאי לברוא את העולם.

שגב הערך של דביקות ותענוג עולם הבא

הגמרא בחגיגה (טו:) מספרת, שכאשר אחר שהיה רבו של רבי מאיר נפטר, לא רצו בשמים לטפל בדינו ולא להכניסו לעולם הבא, לדונו לא יכלו משום שעסק בתורה, ולעולם הבא לא יכלו להכניסו משום שחטא, לכן היה בהמתנה שם... אמר רבי מאיר: מתי אמות ואעלה עשן מקברו, כלומר כשאמות אפעל שיכניסוהו לגהינום בכדי שיזכה לתיקון ויוכל לבוא לעולם הבא. אומרת הגמרא שכשרבי מאיר נפטר, אכן הכניסו את אחר לגהינום עד שעלה עשן מקברו. אחר כמה שנים הגיע רבי יוחנן ואמר: גבורתא למיקלא רביה, מתי אמות ואכבה עשן מקברו, כי נח נפשיה דרבי יוחנן פסק העשן מקברו של אחר.

כאשר עושים חשבון, מוצאים שמרבי מאיר ועד רבי יוחנן היו כמאה ושלושים שנה, זאת אומרת, שכדאי לסבול אש של גהינום, שהיא חזקה פי שישים מאש גשמית, הכל כדאי כדי לזכות לחיי עולם הבא! מהו הדבר הגדול והעצום הזה שנקרא גן עדן או עולם הבא, שכדאי כל כך הרבה לסבול בשבילו?

התשובה היא שבלתי אפשרי לנו להבין, יש בזה עומק כל כך גדול, דרגות כאלה נשגבות, דביקות כל כך נפלאה, שאי אפשר לתת לזה מילים, לא למדוד את זה ולא לאמוד את זה. הקב"ה ברא את העולם בשביל הדבר הזה, בשביל התכלית הזאת, עבור הדביקות הזאת.

🌀 הקטרוג שמתעורר בכל שנה על בריאת האדם 🌀

התכלית של כל העולם, עם כל הימים והנהרות, עם כל העולמות העליונים, והמלאכים והשרפים, הוא בכדי שיהיה אדם. ועל האדם הזה ישנה מחלוקת גדולה בבריאה (נר"ר פרשה ט, ה; וראה זוה"ק ט"א כה), המלאכים אומרים לקב"ה אל תברא את האדם, משום שעתיד הוא לחטוא לפניך, וכמו שבאמת אירע שאדם הראשון כבר חטא.

הנה ידוע שבכל החגים מתעורר מה שקרה בשורש של הימים (קדושת לוי קדושה א' למנוחה), בפסח מתעורר הענין של יציאת מצרים, בשבועות הענין של מתן תורה, וכך בראש השנה מתעוררת כל שנה ושנה המחלוקת הנצחית הזאת על בריאת האדם, בין הקב"ה לפמליא של מעלה. וכל שנה ושנה יש דיון בעולמות העליונים, האם לעשות את האדם או לא.

וליתר דיוק, הרי אנחנו רואים שהקב"ה מחדש את הבריאה בכל שנה מחדש, ובאמת הוויכוח כבר הוכרע, כמו שהמדרש אומר (ספ) 'אמר להם הקב"ה מה אתם מדיינין כבר נעשה אדם', אני מתחשב בדעתכם ונמלך בכם, אף אעפ"כ כבר החלטתי כך. אם כן מה המחלוקת ומה הקטרוג, הרי הסיפור כבר הוכרע. אלא שבכל שנה ושנה, ביד כל אדם ואדם, וביד הציבוריות של בני האדם יחדיו, לשרטט את האדם הנכון, איזה אדם ייברא השנה.

הרי הקב"ה ברא אדם מהדרגה שלנו ועד הדרגה של אדם הראשון ולמעלה בקודש, יכולות להיות הרבה דרגות, יש אדם כמו אדם הראשון קודם החטא, ויש אדם כמו אדם הראשון אחר החטא. יש אדם כמו יעקב אבינו, ויש כמו משה רבינו, כל מיני דרגות. ובכל דור ודור, קיבוץ המעשים של בני האדם מעורר מציאות של אדם נכון.

🌀 העבודה עלינו להגביה ולרומם את ענין האדם בעולם 🌀

כאשר האדם בא עם הכנה נכונה לקראת ראש השנה, כל האלול הוא עבד וזיכך את השכל שלו, והוא ממליך את הבורא, הוא יודע להבין ולראות במציאות של הבורא, הוא מתפעל מכל חלקי הבריאה - בחשק וברצון שלו, בידיעות שלו, הוא מעורר בעולמות העליונים פליאה ורוממות מהענין של אדם. בשמים מתפלאים ומתפעלים: איזה אדם נפלא יש! אדם שהוא מכיר את מי שאמר והיה העולם! והוא מרומם את כל ענין האלוקי האדם.

נגיד לדוגמה, יש אדם שמסתכל על עצמו כנכרא, החפץ לאכול ולשתות ולשמוח בכריאה, ודאי שבד כבד הוא גם עובד את ה', אבל הוא אדם פשוט ולא מצפה ליותר. ויש אדם שמתבונן ואומר, מה זה אדם? הרי כל העולמות העליונים והתחתונים תלויים בו! האדם יכול להביא את המשיח! האדם יכול לעשות נחת רוח לקב"ה! איך הקב"ה נתן לאדם כח כזה, שדרך הנשמה שלו, הוא יכול לשעבד את כל העולמות העליונים והתחתונים אל הבורא!

ויש גם אדם, המסתובב הלך ושוב וחושב איך אהיה נביא, איך אעלה בסערה השמימה כמו אליהו הנביא... אליהו הנביא היה אדם, היו לו אבא ואמא, ואח"כ הוא זכה בגודל הנשמה שלו, בגודל העבודה והזיכרון שלו לעלות לשמים. גם אברהם אבינו היה אדם, והוא הלך בכל העולם וחשב איך לפרסם את ה'.

כך יש כל מיני דוגמאות של אדם, יש אדם שהוא באמת אדם, ויש אדם שהוא רק נראה אדם. יש אדם שהוא אדם גדול, יש אדם שהוא כמו אלף אנשים, יש אדם שהוא כמו מאה אלף אנשים. כמו שמצינו כמה פעמים בגמרא (ראה סוטה לה: ועוד), שנהרגו שבעים איש וחמישים אלף איש, מפרשת הגמרא שהיו שבעים איש שכל אחד ואחד שקול כנגד חמישים אלף איש.

🌀 עלינו לעורר חשק למעלה לחדש את האדם הראוי 🌀

כל שנה ושנה בראש השנה, יש כביכול דיון מחודש על ה'נעשה אדם'. ע"י ההכנה בחודש אלול, ע"י התשובה, והמצוות ומעשים טובים שלו, ע"י הבהירות שלו בידיעה מה זה אדם, ע"י שהוא מזמין את עצמו להיות אדם נכון, אדם מרומם וקדוש ועובד ה', הוא מביא חשק ואתערותא דלתתא לברוא אדם.

אנחנו וכל עם ישראל מעוררים למעלה חשק לברוא את האדם, כמה שאדם יותר גדול, כמה שהוא יותר מברר ומדייק את המעשים שלו, כמה שהוא יותר באש קודש מתכונן בתשובה ובמעשים טובים, כך מתעורר החשק למעלה לעשות אדם מתוקן.

אם יש דור שכולם בורים ועמי ארצות, שכל תכליתם ורצונם שהעולם ימשיך בטוב גשמי, כמו עיזים... שיהיה הרבה כסף, הרבה אוכל והרבה נחת, וגם עושים מצוות אבל התכלית זה לבלות בנעימים, ולא הקב"ה זה התכלית, לא הדירה בתחתונים, רק חפץ להרגיש את עצמו, את הקישקעס (הקרביים) שלו, והשי"ת בכלל לא בתמונה - התמונה עגומה במיוחד.

אך כשאדם הוא באמת נעשה אדם, הוא אדם גדול, הוא מתחיל להסתכל קצת למעלה, ורואה את הציור האמיתי של כל הבריאה, מנסה להתעלות, מנסה להתקדש, מנסה להתבגר יותר, הוא מבין שלא הוא הסיפור פה, הסיפור הוא של הבורא, שיש לו ביזנעס (עסקים) כאן בעולם והוא רוצה שזה יצליח - האדם הצדיק הזה, מנסה לעזור למעלה חשק; הנה אדם זה חפץ ללכת על כל הקופה, ולעזור חשק למעלה ליצור אדם ברמה הכי גבוהה! ברמה של משה רבינו! ברמה של האריז"ל!

בזמר של בר יוחאי נאמר 'נעשה אדם נאמר בעבורך', רשב"י שהוא המגלה סודות התורה, ששם רואים את הרובד הפנימי של כל הבריאה, איך שבכל דבר יש סודות התורה, רשב"י הקדוש הזה, שידע כל הנסתרות ודיבר עם המלאכים, זוהי צורה נכונה של 'נעשה אדם' הראוי לשמו.

כשבא אדם אחד, ובשמים אומרים מתפעלים וקוראים: איזה בן אדם! איזה התעוררות עליונה הוא מעורר למעלה! איזה חשק הוא מעורר לברוא אדם. ודאי כל בני האדם יש להם עיניים, אף ושפתיים, אבל הנשמה, היא כמו האנרגיה שעוברת בחוטי חשמל, מבחוץ זה נראה כמעט אותו הדבר, אבל יכול להיות חוט המוליך עשר וואט, וחוט המוביל מאה וואט, ויש קילו וואט ומגה וואט, כך יכול להיות כמה בני אדם נראים כמעט אותו דבר, אבל זה משהו אחר לגמרי.

כל אחד ואחד מאיתנו יכול לצייר את הציור של אדם, כמה שאדם יודע יותר את האדם, כך ההתעוררות שיכולה להתעורר על ידו למעלה בעולמות העליונים גדולה יותר, נכונה יותר ושלימה יותר. ומתוך הכח של המעשים שלו, הוא מוליד השפעה אלוקית.

הנה המדובר עד כה, אלו דברים גבוהים ואולי קצת רחוקים למי שלא רגיל בזה, ובסופו של דבר, ניתן לצאת אחרי השיעור ולומר: שמעתי רעיונות כאלה נשגבים על אלול, אבל מה זה אלול למעשה?... אכן מי שלא רגיל במחשבות האלה, זה לא מדבר אליו, והוא עוד לא מבין מה זה, עד שהוא יסביר לעצמו במילים פשוטות יותר.

כל שנה ושנה בראש השנה, זה הזמן שמתחדשת מלכות ה' בעולם, אמרו לפני מלכויות שתמליכוני עליכם (כ"ה טז.), אדם יכול להמליך את ה', כי ה' ציווה שימליכוהו, לכן הוא מבקש יפה שה' ימלוך לעולם ועד, וגם יסתכל עליו ויתן לו שנה טובה ומתוקה. זה גם משהו, אבל כמה שאדם יותר יודע את המציאות של אדם, מה התפקיד שלו, מה ה' רוצה ממנו בעולם הזה, מה העיקר אצלו הנשמה או הגוף, מה זה לעשות מצוות, בשביל מה הוא לומד ומתפלל, כמה שהדברים האלה מתבהרים אצל האדם, כך העבודה שלו נהיית יותר מחודדת, יותר עמוקה ויותר ממוקדת, והאדם המתחדש מקבל צורה חדשה.

'ועל לבם אכתבנה'

שיעור הכנה ראשון לקראת סיום כתיבת ספר התורה של בני החבורה, והכנסת ספר התורה לבית המדרש ביום רביעי כ"ה אלול - יום בריה"ע תשפ"ב הבעל"ט ד' באלול תשפ"ב

🌀 התגלות קדושת מצוות התורה תלויה בדרישה 🌀

התורה ניתנה לנו בצורה כזאת שצריך לדורשה, וכפי שיבואר בעז"ה. הנה בכל דבר וענין בתורה יש את ההתעוררות הבאה מלמעלה למטה והיא הנקראת 'אתערותא דלעילא', ויש את ההתעוררות הבאה מלמטה למעלה, הנקראת 'אתערותא דלתתא' (וזה"ק פת. ועוד).

לדוגמה, מצות תקיעת שופר, בתורה כתוב (צמדנר כט, ב) יום תרועה יהיה לכם. התורה אינה מפרשת כוונתה, אבל חז"ל הקדושים במשך הדורות חדשו הלכות ודינים (ראה הסוגיא בגמ' ר"ה ג:) ולאט לאט המצוה קורמת עור וגידים ולובשת מחלצות, עד שמקבלת את הצורה של מצות תקיעת שופר, כמו שאנחנו מכירים.

וכגון דרשת חז"ל (ויק"ר כט, ד) על תקיעת שופר את הפסוק (תהלים פט, טו) אשרי העם יודעי תרועה, והנה לפני שדוד המלך ע"ה אמר פסוק זה, עדיין לא התגלה הנדבך הזה שבמצוה, עד שבא דוד המלך וגילה את הפסוק ברוח הקודש, ונתגלה הסוד המופלא שדרשו חז"ל (ירושלמי פ"ק דר"ה) מי כאומה זו היודעת אופייה של אלוקיה, ועוד כהנה וכהנה הוספות ועמקים שמתגלים בתורה.

האור האלוקי הנעלם בתורה, משתנה ואינו קבוע. זהו אור קדוש שההופעה שלו תלויה בתחתונים, עם ישראל בכוחם לעורר את השורשים העליונים. מובא ברמ"ק שאפילו האור של בית המקדש תלוי בדרישה של עם ישראל, ע"ד הכתוב (דברים יב, ה) לשכנו תדרשו ובאת שמה. ענין זה גם מופיע במאמרי אדמוה"ז בעל התניא זי"ע (ראה תורה אור ר"פ צדאשית ועוד, והוא עפ"י זוה"ק ח"צ קסב). רוח אייתי רוח ואמשיך

רוח, שרוח הדרישה מעוררת את רוח ההשפעה וההתגלות. ולכן ההתגלות שבאה בעקבות הדרישה, אינה קבועה וידועה מראש.

וכך הוא הדבר ביותר בדברי תורה, שגילוי והופעת הקדושה של דברי תורה, תלויה בכמות הדורשים, באופן הדרישה ובעומק הדרישה. וכך בכל המצוות, עד שניתן להאמר שיש מצוות כמו מצות תפילין או מצות מזוזה וכדומה שהתגלה בהם כבר הרבה עומק והרבה סודות עליונים, ויש מצוות שעדיין לא התגלה הסוד שלהם, והם נראים מצוות חיצוניות, כמו למשל מצות ‘ועשית מעקה לגגך’ (דברים כג, ט), שזה אמנם נראה מצוה פרקטית, כמו שכתוב שם כי יפול הנופל ממנו. עד שיבוא איזה צדיק אחד ויגלה שזה בכלל לא פשוט, כגון ש‘מעקה’ בגימטריא ‘יראה’, או בחינה אחרת מעולם אחר. וכמו שאת הפסוק (סג יא, טו) ונתתי עשב בשדך לבהמתך, פירש האדמוה”ז בעל התניא זי”ע (לקוט”ת פר’ נחקומי מט, ג), ש‘בהמתך’ הכוונה למלאכים. וכמו הדרשות בתיקוני זוהר ששם כל התורה כולה נדרשת בקומה אחרת.

וכך בכמה וכמה ממצוות התורה, אע”פ שהרשב”י והאריז”ל גילו בתורה סודות שלא שיערום אבותינו, עד שכל התורה כולה מוארת באור אחר, אבל הרבה חלקי התורה עדיין לא מפוענחים, ואולי יבוא איזה צדיק, או המשיח או אולי איזה צדיק לפני כן, ויגלה עוד כהנה וכהנה, דברים שאי אפשר לתאר.

🌀 מצות כתיבת ספר תורה בהקבלה למצות פריה ורביה 🌀

גם מצות כתיבת ספר תורה יש בה עומקים נפלאים מאד, שכאשר מתבוננים וממשימים בהם שמים לב ומוצאים טעם, כדברי חז”ל (עירובין נד:) דברי תורה כל זמן שאדם הוגה בהם מוצא בהם טעם.

ונתחיל בענין זה, הנה המצוה הראשונה בתורה היא מצות פריה ורביה, מצוה מוטלת על אדם להתעסק בעסק הזה כדי להוליד ילדים בבחינת ‘נעשה אדם’. בראשונים מבואר שזה מצוה רבה עד שמותר לשחרר עבד בשבילה (פסחים פט. מדר”ה סופין), וכתוב (ישעיה מה, מה) לא תוהו בראה לשבת יצרה, כי התכלית של כוונת הבורא בעולם הוא שהעולם יהיה מיושב.

מה היא המצוה האחרונה בתרי"ג מצוות? ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל (דברים לא, יט), שזו כתיבת ספר תורה (רמב"ם בסי' מ"מ מ"ע יח). כאשר נעריך את המצוה הראשונה מול המצוה האחרונה, במשל העמוק שלהם, ניתן יהיה להבין במצות כתיבת ספר תורה, שעניינה המושכל הוא למשוך הארה וחיות. וכבר הארכנו בשיעורים שנאמרו בעבר (איר תשע"ג, וסיון תשע"ח צעת התחלת כתיבת ספ"ת) בענין הזה, שלהביא ספר תורה חדש, זה כמו להביא אדם לעולם.

שהרי שישים ריבוא אותיות לתורה, כנגד שישים ריבוא נשמות ישראל (מגלה עמוקות אופן קפ"ו), ומוכח שישנה הקבלה בין נשמות ישראל לאותיות התורה. א"כ כמו שמצות פריה ורביה היא להביא נשמות ישראל בתוך גופים, וזה מוטל על בני ישראל עם ה', כך מצות כתיבת ספר תורה, היא להביא אותיות קדושות בדיו על גבי הקלף ככל הלכות ספר תורה, שהדבר הזה מוליד מציאות של גילוי קדושה חדשה בעולם.

יש הלכה מעניינת מאד, שהסופר צריך לקדש את שמות הקודש קודם שכותב, וצריך שיוציא בפיו ולא מספיק שיחשוב שכותב לשם קדושת השם (רא"ש הל' ס"ח סי' ג, ופסקי בטוש"ע יו"ד רע"ו, ט), ודין נוסף, שהכותב ספר תורה צריך שיהיה לפניו ספר אחר שיעתיק ממנו, ושיוציא בפיו כל תיבה קודם שיכתבנה (יו"ד רע"ד ס"ג ואלו"ח סי' ל"ג), ועפ"י פשוטו, יש שפירשו שזה בכדי שלא יטעה, אבל הב"ח (או"ח ל"ג, טו) מפרש הכוונה, דכך היא מצות כתיבת ספר תורה תפילין ומזוזות, שיהא קורא כל תיבה ותיבה ואח"כ כותב, כדי שתהא קדושת הבל קריאת כל תיבה ותיבה היוצאת מפי הקורא נמשכת על האותיות, כשכותב אותן בקלף.

כתיבת ספר תורה, היא עוד הולדה בעולם. וכיון שכך ודאי יש כמה וכמה מינים ודרגות של ספרי תורה בעולם, בלי ספק דבר זה תלוי הרבה בהכנה. כמו בלידת אדם בשר ודם, שאם הוא נולד בקדושה, ההורים שלו התקדשו בכוונות טהורות, בהזמנה מילתא, אזי ממילא המהות שלו משובחת ומקודשת יותר. יש הכנה של אביו ואימו, שמכניס עצמם עובר לעשייתם, ויש את ההכנה הכללית שלהם. אדם שתמיד מהותו מרוממת יותר, הוא תמיד מכין את עצמו. יש גם הכנה של הרגע, ויש הכנה כללית, אדם משובח יותר עוסק כל ימיו בהכנה לעמוד מול ה', להתקדש ולעשות את הנכון.

והנה בהולדה גשמית, אי אפשר להשוות ילד שנולד בקדושה והכנה עם מחשבות עליונות, למי שנולד מתוך חומריות להורים חומרניים, והדבר הזה ניכר לעיניים. ממש כך גם בכל מעשה ומעשה של האדם, אם הוא מעשה מכוון עם הכנה ראויה, התוצאה משובחת לאין ערוך.

ידוע על צדיקים שהיו מרגישים את המחשבות של האנשים, על החפצים שנעשו על ידם. כמסופר על הרבי מלובלין זי"ע, שהקפיד לישון רק במיטה חדשה שלא שכב שם אדם מעולם. פעם אחת כשהביאו לו מיטה חדשה, לא אבה להשתמש בה, ואמר שיש בה מחשבות של עצבות. עד שהתברר שהיהודי אשר עשה את המיטה, היה ירא ושלם, והיות וזמן בניית המיטה היה בדיוק בתשעת הימים, היה שרוי בעצבות גדולה בגלל חרבן בית המקדש, והצדיק לא יכול היה לסבול את המוחין האלה.

כח ההשפעה של ספר תורה

מסופר בזה"ק (ח"ג ע"ב) שרבי חזקיה ורבי ייסי הלכו בדרך ונקלעו לגוש חלב שהייתה אז חרבה, והתיישבו ליד בית קברות. בידו של רבי ייסי היה מקל מ'עצי חיים' של ספר תורה שנקרע. בעודם יושבים שם, רעש קבר אחד לפניהם, והמת קם וצווח: ווי ווי, שהרי העולם מצוי בצער, והרי התורה גלתה לכאן, או שהחיים באו לצחוק עלינו ולבייש אותנו בתורתם.

שאל אותו רבי חזקיה: מי אתה? אמר לו אני מת והתעוררתי בגלל ספר התורה שלכם (דהיינו המקל של ספר התורה), והבהלה שלי היא משום מעשה שהיה עימי, כי פעם אחת היה העולם בצער, ובאו לכאן אנשים חיים בכדי לעורר אותנו עם ספר תורה שבידם, ואני וחברי הקדמנו אל ישני חברון, וכשהתחברו בגן עדן עם רוחות הצדיקים, מצאו שאותו ספר תורה שהביאו לפנינו אותם החיים היה פסול, שנמצא אות ו' יתירה בפסוק (ויקרא י"ג, א) שסעת שסע, ואמרו שהואיל ושקרר בשם המלך, שלא ישובו אליהם, ודחו אותי ואת חברי מבי מתיבתא. עד שזקן אחד שהיה ביניהם הלך והביא את ספרו של רב המנונא סבא, ואז התעורר רבי אלעזר בן רבי שמעון שהיה קבור עמנו, והלך ובקש בגן עדן עליהם ונרפא העולם, ואז התירו לנו להכנס לבי מתיבתא.

ומאותו יום שהעלו את רבי אלעזר מבית הקברות הזה וניתן לאביו, אין מי שיתעורר לעמוד לפני ישני חברון, כי אנו פוחדים מאותו היום שדחו אותי ואת חברי, ועכשיו שאתם באים אלינו עם ספר תורה עמכם (דהיינו עם המקל כנ"ל), חשבנו שכנראה העולם שוב בצער ולכן הזדעזענו, ואמרנו מי יקדים להודיע לאותם צדיקי אמת ישני חברון. (עד כאן דברי אותו מת לרבי חזקיה). מסיים הזוה"ק שרבי ייסא נשמט משם עם אותו חלק של ספר תורה, ורבי חזקיה אמר לאותו מת: חס ושלום אין העולם בצער ואנו לא באנו לכך. עד כאן מהזוהר. מהסיפור הזה רואים איך שאפילו מקל של ספר תורה, מסוגל לעשות זעזועים כאלה לנשמות.

לפני זמן מה ספרו לי שבאו לגאון הגדול רבי חיים קניבסקי זצ"ל על תינוק שאוכל הרבה ואינו יודע שבעה, הורה רבי חיים לבדוק את המזוזות. בדקו ומצאו שבמקום 'ואכלת ושבעת' היה כתוב 'ואכלת ואכלת'! אכן כח התורה מפליא! העיר לי יהודי אחד דבר נפלא, הרי מזוזה זו פסולה ויש לגנוזה, ואעפ"כ יש בכוחה להשפיע כל כך, צא ולמד מה כוחה של מזוזה פסולה, ועל אחת כמה וכמה ההשפעה של מזוזה כשרה!

אנחנו אטומי לב, 'שינתא בחוריהון' כמו שהזוהר הקדוש קורא לזה. איננו רואים דברים נסתרים, אך פה ושם ה' עושה אי אלה הבזקים, שנראה שגם בעניינינו לא עזבנו אלקינו. כמו מה שספרו לפני חודשים ספורים, על יהודי שתרם ספר תורה לבית מדרשו של כ"ק מרן אדמו"ר מלעלוב זצ"ל, ואחרי כמה שנים נהיה חולה לב ל"ע, יום אחד נגלה האדמו"ר זצ"ל בחלום לסופר, ואמר לו שבספר התורה שכתב חסרות הנקודות על תיבת 'אהרן' מפסוק כל פקודי הלוי אשר פקד משה ואהרן (במדבר ג, לט וראש פ"ט), והסופר שכח לנקד. הסופר התקשר לכ"ק מרן אדמו"ר מלעלוב שליט"א מבית שמש, אשר ירד לבית מדרשו לבדוק את ספר התורה, ואכן פתחו וראו שחסר הניקוד, כמובן תקנו את הספר והתורם הבריא! סיפור מזעזע! ויש בזה גילוי גדול מאד! המראה שיש קשר בין העליונים ותחתונים, לא רק אצל רשב"י.

לעורר את הרצון העליון לחקוק את התורה בליבנו

על האדם להעמיק את הקשרים שלו עם המצוה ולהכין את עצמו, בפרט במצווה כזאת. כמו שמובא בספר חסידים (סימן קה) כל מצוה שאין לה דורש ואין מי שיבקש אותה, תדרשנה, לפי שהיא כמת מצוה. ומצוה שאין לה רודפים רדוף אחריה לעשותה, עכ"ד. הרבה אנשים זוכים לכתוב ספר תורה, אך לא לכולם יש את הדעת להשכיל ולהעמיק, להבין את שורש הדבר. מה היא המהות של התורה, המהות של אותיות התורה, ואיך זה שייך לנשמות ישראל. לא רבים יודעים להתעסק בזה ולעורר את ההארה הזאת.

הנה הרבה יש מה לדבר על ענין כתיבת ספר תורה, ומסתמא יש הרבה בספרים, וכבר נאמרו בס"ד כמה וכמה שיעורים (ראה זיין לעיל), אולם חשבתי שאולי בשיעור הזה אפשר לא רק לשמוע מידע על הדבר הזה, אלא לעשות את האיתערותא דלתתא בפועל ממש, ואסביר את עצמי.

הנה כידוע בית המקדש השלישי המקווה לנו, יתגלה ויבוא בנוי ומשוכלל מן השמים (סוכה מא. גרש"י וצמס' ד"ה לי נמי), אך במצות לשכנו תדרשו ובאת שמה, נכלל גם ההתעוררות של ישראל מעצמם לבנות את בית המקדשות הראשון והשני, שזה האיתערותא דלתתא לעורר את האור העליון, וכך הוא הכלל בקדושה, שתלויה הרבה בהתעוררות התחתונים. וכמו כן בענין הזה של כתיבת ספר תורה, אפשר להקדים ולעשות הארה של העתיד כפשוטו.

בספר ירמיה - שאגב גם בנבואות הקשות ביותר, הספר מלא באהבה וחמלה של הקב"ה לישראל עם קרובו - מופיעה נבואה זו (ירמיה לא, ל-ל):

'הנה ימים באים נאם ה' וכרתי את בית ישראל ואת בית יהודה ברית חדשה. לא כברית אשר כרתי את אבותם ביום החזיקי בידם להוציאם מארץ מצרים, אשר המה הפרו את בריתי ואנכי בעלתי בם נאם ה'. כי זאת הברית אשר אכרות את בית ישראל אחרי הימים ההם נאם ה', נתתי את תורתי בקרבם ועל לבם אכתבנה והייתי להם לאלקים והמה יהיו לי לעם.'

פסוקים אלו מדברים על העתיד לבוא, אחר ביאת משיח צדקינו במהרה, ועשיית רצון הבורא אז, תהיה טבעית (ראה צהרמזנה רקאנטי צפר' נצנים עה"פ ומל ה'). לעת

עתה, יש שני צדדים ויש לנו בחירה, וע"י בירור וכפיה עצמית להליכה בדרכי התורה אנו יכולים לעשות רצון ה', אבל על העתיד לבוא אמר 'נתתי את תורתך בקרבם ועל לבם אכתבנה', שהתורה תהיה אצלכם כדבר טבעי הנמצא בקרבכם, ולא תצטרך להיכתב על הספר כי תהיה כתובה על ליבכם.

הנה היו צדיקים גדולים כמו הרבי מלובלין, הקאזניצער מגיד והרבי ר' מענדלע מרימינוב זי"ע, שרצו להביא את המשיח, ועשו כל מיני פעולות קדושות ויחודים עליונים, לעורר מלמטה להחיש את גאולה, אך לא עלה יפה כידוע, וכן במשך הדורות היו צדיקים רבים שניסו לעשו פעולות להביא את משיח ולא זכינו. אבל דברים נקודתיים בוודאי ובוודאי צדיקים פעלו באתערותא דלתתא, וע"י הפעולה שלהם הם אכן גרמו מה שנקרא העלאת מ"ן, וזה פעל.

אם כן, ממש ממש כך, על זה הדרך אנו יכולים לפעול כן. וכפי שנאמר לעיל בתחילת הדברים המצוות באו אלינו גולמיות, ואנחנו ע"י הכוונה שלנו, ע"י המשמוש והפשפוש בדברי תורה, כמאחז"ל (עיונין מד:) דברי תורה כל זמן שאדם הוגה בהם מוצא בה טעם, ע"י החיפוש והדרישה שלנו, אנחנו עושים עם המצוות דברים שאי אפשר לתאר. אנחנו יכולים לפעול ע"י הדרישה, הגעגועים והחשק שלנו, שייכנסו דברי תורה בליבנו, ע"ד שכתוב (תהלים מ, ט) ותורתך בתוך מעי, אנחנו יכולים לפעול אתערותא דלתתא, ע"י נתינת הלב בקביעות לדרישה הזאת ולגילוי הזה, שיכול לקרות בתורה, לעורר שהקב"ה יכתוב בליבנו את התורה!

הבה נעורר ע"י התשוקה שלנו 'ועל לבם אכתבנה'! הרי כתוב בזה"ק (ת"פ ט"ו: וע"ה) שעיקר ההתעוררות הרוחנית תלויה בעובדא ובמילולא ברעותא דליבא - במעשה בדיבור ובחשק הלב, אם כן כאשר אנו משתוקקים לקדושה של התורה, ומזמינים את עצמינו לדבר הזה של כתיבת ספר תורה, שזה ספר תורה של החברים, שכתבתו באה ממגמה משותפת, כולם רוצים לדעת את ה' ולעבוד את ה', כל אחד עם המחשבות שלו ובכלים שלו, איזה קישוט נפלא ונאה זה! ואיזה אתערותא דלתתא. אנחנו מעוררים מלמטה לכתוב את דברי התורה בלבנו, על דרך הגילוי של העתיד לבוא.

🌀 ההתעוררות והחשק שלנו מעורר ופועל למעלה 🌀

אנו צריכים יותר להאמין בעצמינו, בכוחות שה' נותן לנשמות ישראל, שאכן המעשה שלנו יכול לפעול פעולה כזאת. בתשוקה יש ג"כ בחינות מחשבה, דיבור ומעשה. לפעמים אנחנו מבטאים תשוקה במעשה בלבד, עושים מעשה, מתאמצים ונותנים כסף, יש תשוקה בדיבור, יש גם את תשוקת הלב, ואת הלב הזה, צריך להגדיל.

כתוב בפרשת וילך (דברים 6, 7) ויכתב משה את השירה הזאת ביום ההוא וילמדה את בני ישראל, וראיתי בספר באר משה (סע), שמשה רבינו ע"י הכתיבה שלו חקק בנשמות ישראל את התורה. זה ממש הענין המדובר של 'ועל לבם אכתבנה', כלומר שכוונת הגילוי האלוקי שנקרא תורה הוא, שע"י שמשה רבינו כותב את אותיות התורה, הוא חוקק בשישים רבוא נשמות ישראל את קדושת התורה על לבותיהם.

אם ניתן יותר את הדעת במגמה הזאת, של הרצון לעבוד את ה', ביחד, בצוותא במשותף, באותה כוונה, ודאי שהתוצאות יהיו לאין ערוך. כי אף ש'עבוכדא ובמילולא' זה מצוין, שכל אחד נתן מכספו, ומדברים על זה ומתעסקים בזה, אבל כעת המבוקש הוא ה'רעותא דליבא'! שמתוך ההתאספות הזאת, נמשיך יחד איזה הארה משורש התורה, ונעשה אתערותא דלתתא של מעין לעתיד, נעורר 'ועל ליבם אכתבנה', נפתח כביכול את הקב"ה, שיכתוב על לבנו את התורה! נבוא בכיוון כזה וברוח כזאת, ונקרא דרך האותיות אל הבורא שיביא עלינו קדושה חדשה! ואם על כל שנמנו חבריו לדבר מצוה ולא נמנה עמהם נאמר (קהלת 6, 10) מעוות לא יוכל לתקון, הרי שמי נמנו חבריו וכן נמנה עמהם, אזי כל הנאספים יחד משתתפים בכל חלק וחלק, כל אחד ואחד ערב לכולם, ואז התורה מתחברת עם הלב של כל אחד ואחד, וכל אחד מקבל מכולם וכולם מקבלים מכל אחד.

ע"י האתערותא דלתתא, ע"י שאדם מעורר את 'תורתו על ליבם אכתבנה', יכול הוא לבוא ממש להתחדשות עצומה וממש לגילוי חדש וזו היא הכוונה הפנימית של ההתאספות. הרי כאשר אנחנו מתאספים ומגמת ההתאספות ידועה וברורה, שכתובת ס"ת יהיה הכלי של השראת השכינה בעולם.

מאחר ושורש ועומק ההתאספות והשייכות של כל בני החבורה וכל המשתתפים בספר התורה, הוא החיבור לעשות רצון הבורא, לעמוד מול ה' ולהתקרב

ולדעת את ה', א"כ כאשר המגמה השורשית היא זאת, והחיבור לדבר הזה דרך ספר תורה, הדבר מתבקש ונפלא מאד. כיון שספר תורה הוא באמת הכלי של השפע האלוקי והשראת השכינה בעולם.

אמרו חז"ל (גמ"ר ט, ד) בראשית, בשביל ישראל שנקראו ראשית, בשביל התורה שנקראת ראשית. והתרגום מתרגם בתיבת בראשית - בחוכמתא, שהחכמה היא ראשית הגילוי ע"ד שכתוב (לוי כח, יג) והחכמה מאין תמצא. וכל הענין הנפלא הזה, של ישראל והתורה וראשית הגילוי, כל זה תלוי בעומק כוונת התורה, וכשתורה מתגלית זה מה שצריך להתגלות. וזה יכול להתגלות בלב של האדם - 'ועל לבם אכתבנה'.

אמנם עדיין אנחנו לא ב'לעתיד לבוא', והתורה עדיין אינה כתובה לנו על הלב, עדיין ישנה זוהמת הנחש ועדיין יש את החומר, אבל יש את המאור שבה, יש את קדושת התורה. וכשאדם מביא את המגמה הזאת ומנסה לעורר את הלעתיד ברעותא דליבא, עובדא ומילולא עם כוונות טהורות, הוא זוכה לשייכות לזה.

והזמנה מילתא היא, כדברי הזוה"ק הנודעים (פ"ג קמט). שכל דבר של הקליפות והסטרא אחרא בא בחינם, אבל דבר של הקדושה צריך להיות באגר שלים, ובחשק וברצון. כעת הזמן לכך, כעת ע"י ההתאספות יש לנו את היכולת לעורר את האותיות ואת המילים. כל אחד יש לו אות בתורה, וכל אחד יש לו חלק בחבורה, 'אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו, ויקשב ה' וישמע, ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו' (מלאכי ג, טז), וע"י ההתעוררות וגילוי הרצון שמלמטה, נזכה להעיר ולעורר את האהבה הזאת, את הכתיבה של דברי תורה 'על לבם אכתבנה', ואנחנו יכולים להמשיך מלמעלה שלא בערך הדרגה בחינה של מעין דלעתיד, שאז יתגלה בחינת אתהפכא חשוכא לנהורא, שרצון התורה יהיה כתוב על הלב שלנו.

מסופר על האדמו"ר האמצעי מליובאוויטש זי"ע, ששמע פעם מישהו שקורא את פסוקי התוכחה, וכמעט שנפל לחלשות, כי מעולם לא שמע שכתוב בתורה כאלה דברים. תמיד היה שומע את אביו הקדוש בעל התניא זי"ע קורא בתורה, והיה שומע דברים אחרים... מה הכוונה, שהיה שומע דברים אחרים? כי הפסוקים שהוציא בעל התניא מפיו הביאו לו מוחין אחרים. אמנם הוא שמע

את המילים, אבל היו שם כוונות ועומקים אחרים, ממש כך הקדושה יכולה להתגלות לנו.

ושוב מעשה, שכ"ק המהרי"ד מבעלזא זי"ע היה בעיירה האלשיץ סמוך לימי הפורים, והפצירו בו שישאר לחוג שם את הפורים וסירב, אך אמר שישלח את בנו הרה"ק רבי אהרן זי"ע אליהם. כאשר בקש כן מבנו הקדוש רבי אהרן, לא שש ללכת ואמר וכי לא אשמע קריאת המגילה מאבא, אמר לו אביו: וכי יש מציצה בין האלשיץ לבעלזא... אמנם אנחנו איננו יכולים לעשות את ה'קונץ' הזה... אבל הרוח החיה והאש קודש עוברים בדרכים אחרות... ואת זה אנחנו צריכים לעורר.

אם תעירו ואם תעוררו את האהבה עד שתחפין!

נקודות הפצת הגליון

ירושלים:

גאולה - 052-7611638

שמואל הנביא - 050-4107728

סנהדריה המורחבת - 054-8459096

מקור ברוך רוממה - 052-7662984

מודיעין עילית:

קרית ספר - 052-7138907

ברכפלד - 058-3252176

עפולה:

054-8443510

צפת:

053-3165270

קריית גת:

052-7632147

אלעד:

054-8402450

אשדוד:

רובע ז' - 052-7155349

ביתר עילית:

גבעה א - 052-7637888

גבעה ב - 050-4111832

בית שמש:

הקריה החרדית - 052-7120025 (בערב)

רמת אברהם - 052-7679597

רמה ב' - 052-7130303

בני ברק:

בבית המדרש - רחוב בלוי 8

חיפה:

052-7602631 • 058-3200731